

ISKOLA ÉS HONISMERET

Tanítómestereink

Trefort Ágoston:

Közoktatásunk teendői¹

(Részletek)

[...] Igen öröndetes jelenség, hogy az ország figyelme a kulturális érdekek s különösen a tanügy felé oly mértékben fordult, mint soha azelőtt. Az ország követeli, hogy a népoktatás, a tudomány, valamint a művészet érdekében a kormány részéről több történjék, mint történt azelőtt. E követelésnek kifejezést ad a közoktatásügyi minisztérium büdzséjében a költségek többlete. Igaz, hogy a követelések némelykor csak mint kódós aspirációk [szándékok] mutatkoznak, hogy nem veszik mindig számba a létező viszonyokat, a pénz- s taneszközöket, hogy némelykor türelmetlenek vagyunk, s hónapok alatt akarjuk elérni azt, amihez évek kellene; hogy némely körökben előítéletekkel, indolenciával [hanyagsággal] s mindenféle akadályokkal találkozunk, amelyekkel megismerkedni bőven van alkalmam. De mindamelllett a mutatkozó élénk érdekeltség e téren igen öröndetes, sőt, epochalis [korszakos] jelenség, mert tanúsítja, hogy a nagyobb közönség is érzi, hogy Magyarország fennállása a kultúra kérdése. A kormánynak azonban, eltérve a közönség modorától s felfogásától, az aspirációk világából ki kell lépnie; neki pontosan kell tudnia, hogy mit akar, és mit akarhat a létező társadalmi viszonyok közt, melyeket rögtön átalakítani nem lehet. [...]

Háládatlan, sőt, fölösleges feladat, vitatkozni arról, nagyobb súlyt kelljen-e nálunk a népoktatásra, a közép- vagy a felsőbb iskolákra fektetni. Nézetem szerint ápolni kell és lehet mind a népoktatás mellett, s kell, hogy ez az eljárás képezze a magyar közoktatás politikájának lényegét. Mert bármennyit költsünk is a népoktatásra: a népoktatás nem fogja a kellő gyümölcsöt megteremni, ha a felsőbb oktatásról gondoskodva nem lesz; valamint a felsőbb oktatásnak nem lesz sikere, ha a középtanodák nem javulnak. Ellenben a felsőbb és középoktatás sem lesz kellő hatással az ország szellemi fejlődésére, ha népünket nem neveljük, nem oktatjuk, sőt, a modom alkotmányos állam az ő széles választási jogával s bonyolódott pénzgazdaságával maga nem tarthatja magát, ha a népet politikai s gazdasági tekintetben a nevelés által magasabb nívóra nem emeljük. [...]

Mi a tudományokban más országokhoz képest elmaradtunk. Ezt elismerni nem szégyen; és a haladás első föltétele saját hiányaink meg- és beismerése. Úgy jártak el hazánknak reformerjei, Széchenyi István gróf, Eötvös József báró, sőt, Kossuth Lajos is. De ama mostoha sors, hogy mi a tudományokban elmaradtunk, nem csak minket, hanem más nemzeteket is ért. S ha mi gyorsan akarunk előhaladni: azt kell tennünk, amit más nemzetek tesznek s tettek; amit Oroszország, Olaszország, sőt, a Svájc is tesz, s a mit tett a múlt században maga a tudós Németország is. Az európai kultúra nem egy nemzet műve, s az volt az európai kultúra menete, hogy egy nemzet a másiktól tanult, s én óhajtom és hiszem, hogy mitőlünk is fognak még más nemzetek tanulhatni. [...] Az emberi élet és az emberi erő az országra nézve a legbecsesebb tőke; mert hiszen mit ér a legjobb talaj s a termésnek minden kincse ott, ahol nincs ember és értelmiség annak értékesítésére. [...]

És itt mellékesen legyen szabad megjegyeznem, hogy korántsem mi vagyunk az elsők, akik a reformok szükségét az oktatás terén érezzük. Mi előttünk is éltek bölcs s koruk műveltsége színvonalán álló férfiak Magyarorszáiban; de sajátosságos végzetük az volt, hogy mindent oly sokáig tárgyaltak, hogy a

¹ Kétszáz évvel ezelőtt született Trefort Ágoston (1817–1888) művelődéspolitikus. Az itt közölt szemelvény annak a beszédnek részleteit közli, amelyet miniszterként 1873. február 24-én az Országgyűlés költségvetési vitájában mondott el. Lásd *Trefort Ágoston: Emlékbeszédék és tanulmányok*. Bp., 1881. 325–345. A szöveget a mai helyesírásához igazítottuk. (A szerk.)

cselekvényhez, tehát eredményhez soha sem jutottak. Ideje volna ezen tradícióval végképp szakítanunk. [...]

Átmenve a középkotatásra, itt is meg kell jegyezni, hogy a gimnáziumok kiadásai részint új iskolák fölállítása, részint a tanárok fizetésének fölemelése által a jelen évben többre mennek, mint mentek a múltban. Különösen meg kell említenem, hogy figyelemmel a nemzetiségi kérdésre, Zomborban gimnáziumot állítottunk tekintettel a szerb, Munkácson pedig algimnáziumot terveztünk, tekintettel a rutén nemzetiségre. [...] Nem sokára törvényt fogunk alkotni a középtanodákról, melynek javaslata már készen van, amikor majd idején lesz határozni: nem szükséges-e a fővárosban, valamint az ország külön részeiben állami gimnáziumokat állítani, melyek sajtósági viszonyaink közt tökéletesebbek lehetnek, mint a most létező gimnáziumok, mert az államnak módjában van, mellözve a felekezeti tekinteteket, nagyobb körben megválogatni a tanárokat. Az ily gimnáziumok mintául szolgálhatnak majd, s mindenesetre üdvös versenyt fognának előidézni. [...]

A tanítók rosszul fizetettek, jövőjük mostanáig biztosítva nincsen; igaz, hogy a közoktatási minisztérium a tanítók nyugdíjazásának kérdésével foglalkozik, s én az ez ügyre vonatkozó tervet, föltéve, hogy praktikusak, szívesen elfogadom, ha máshonnan jönnek is. De a tanítók pályája még akkor is egészben véve háládatlan, ha humanisztikus érzelmek nem buzdítják őket. A hiány a tanítóknál azonban nemcsak nálunk létezik, hanem Németországban is. S ezen bajon alig lehet segíteni, hacsak Amerika példáját nem követjük, ahol az elemi tanítással főleg a nők foglalkoznak.

Ha a községeket új iskolák építésében s a létezők nagybővítésében nem istápoljuk: lehetetlen a tanköteles gyermekek iskoláztatása, mert iskolai épületeink nincsenek arányban a tanköteles gyermekek számával. Tekintve pedig, hogy igen sok helység létezik, hol semmiféle iskola nincsen, s nem is létezik azon föltételek, hogy ott akár felekezeti, akár községi iskola felállíttassék; ott csak directe az állam költségén az 1868. XXXVIII. tv. cikk 80. §-a értelmében lehet iskolát állítani. [...] Biztosíthatom azonban a tisztelt házat, hogy a kormány a népoktatás dolgában mindent el fog követni a létező tanítók s a rendelkezésünkre álló pénzüsszegek arányában.

Befejezésül azon megjegyzést kockáztatom, hogy bármennyit fog az ország a közoktatásra költeni: e költség nem fogja az ország pénzügyét derangirozni [szétzilálni]; ellenkezőleg: ez pénzügyeinket emelni fogja, s ezen szellemi investíció [befektetés] kamatai fogják legbiztosabban helyreállítani az ország pénzügyét.

Olvasókönyv Lajosmizséről

Lajosmizse Bács-Kiskun megye északi szélén lévő, mintegy 11 ezer lakost számláló kisváros Kecskemét szomszédságában. A település történelmének egyes fejezeteiről már több kötet ismert. Az Alföld, Kiskunság, Jászság történelméről, néprajzáról és művészetéről szóló, ide vonatkozó szakirodalmon túl elsősorban a lajosmizsei származású történész, kultúrantropológus, dr. habil Kürti László egyetemi tanár munkáit kell említenünk. Kürti László az elmúlt két évtizedben több helytörténeti témájú kötetet írt, s jelentetett meg, amelyek a település múltjának egy-egy fejezetét tárják fel. Ezúttal a 2016/17-es tanévkezdésre megjelent általános iskolai olvasókönyvét mutatjuk be.

A honismeret választható iskolai tantárggyá válását mérőföldkőnek tekintjük az oktatásügyben, hisz a nemzethez és a saját településhez való kötődés kialakításához, valamint a helyi identitás megerősítéséhez nem elegendő, ha az ezeket megalapozó ismeretek csupán esetlegesen és szórványosan jelennek meg az általános iskolai oktatásban. A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy a honismeret mint tantárgy megjelenése ellenére a legtöbb településen a helytörténeti ismereteket, forrásokat gyerekek, általános iskolás tanulók számára is készen, „fogyaszthatóan” tálnak, s így megkönnyítenék a helytörténet iránt elkötelezett óvónók, tanítók és tanárok munkáját.

Az elmúlt évtizedben megemelkedett az egyes települések múltját vagy annak egy szeletét feltáró kiadványok száma és sok esetben ezeket már nem csupán a téma iránt érdeklődő szakemberek forgathatják haszonnal, hanem a helytörténetet tanítani kívánó pedagógusok is. Jelenleg azonban még kevés azoknak a kiadványoknak a száma, melyek a helytörténeti ismereteket, forrásokat gyerekek, általános iskolás tanulók számára is készen, „fogyaszthatóan” tálnak, s így megkönnyítenék a helytörténet iránt elkötelezett óvónók, tanítók és tanárok munkáját.

Kürti László *Lajosmizse – Jászok a Kiskunság peremén* című olvasókönyve a szerző több, a településről és környékéről szóló tudományos és ismeretterjesztő publikációja után született meg, kifejezetten